

Els romans que van arribar a les costes mediterrànies, com ara els que van establir-se a Empúries, no parlaven llatí, sinó italià.

Pompeu Fabra, com també la majoria dels diccionaris, ja ho deia, potser sense ser prou conscient de l'abast de les seves paraules, però la realitat era la realitat: el romanç és el nom que rebia la llengua amb què, "per oposició al llatí", designaven llur idioma els qui parlaven una llengua romànica.

Si el català, el francès, el romanès l'occità o l'italià s'oposaven al llatí, com pot ser, cal preguntar-se, que en fossin una derivació?

Si s'oposaven al llatí és perquè no n'eren fills. La tesi acaba de ser exposada per un enginyer francès, lliure de servituds acadèmiques, Yves Cortez. Ho ha fet mitjançant el llibre *Le français ne vient pas du latin! Essai sur une aberration linguistique* ('El francès no ve pas del llatí! Assaig sobre una aberració lingüística'), publicat per l'editorial L'Harmattan de París.

Cortez es va fer conèixer com a sociolingüista ara fa cinc anys, amb el llibre *Le français que l'on parle*.

"Ni el francès, ni el català, ni l'occità, ni el castellà, ni el portuguès, ni el

L'italià, i no el llatí, és la llengua mare del català i les llengües romàniques restants. Quan comença la conquesta romana el llatí ja era una llengua morta i la llengua viva dels romans era l'italià. Ho diu un estudiós francès, Yves Cortez.

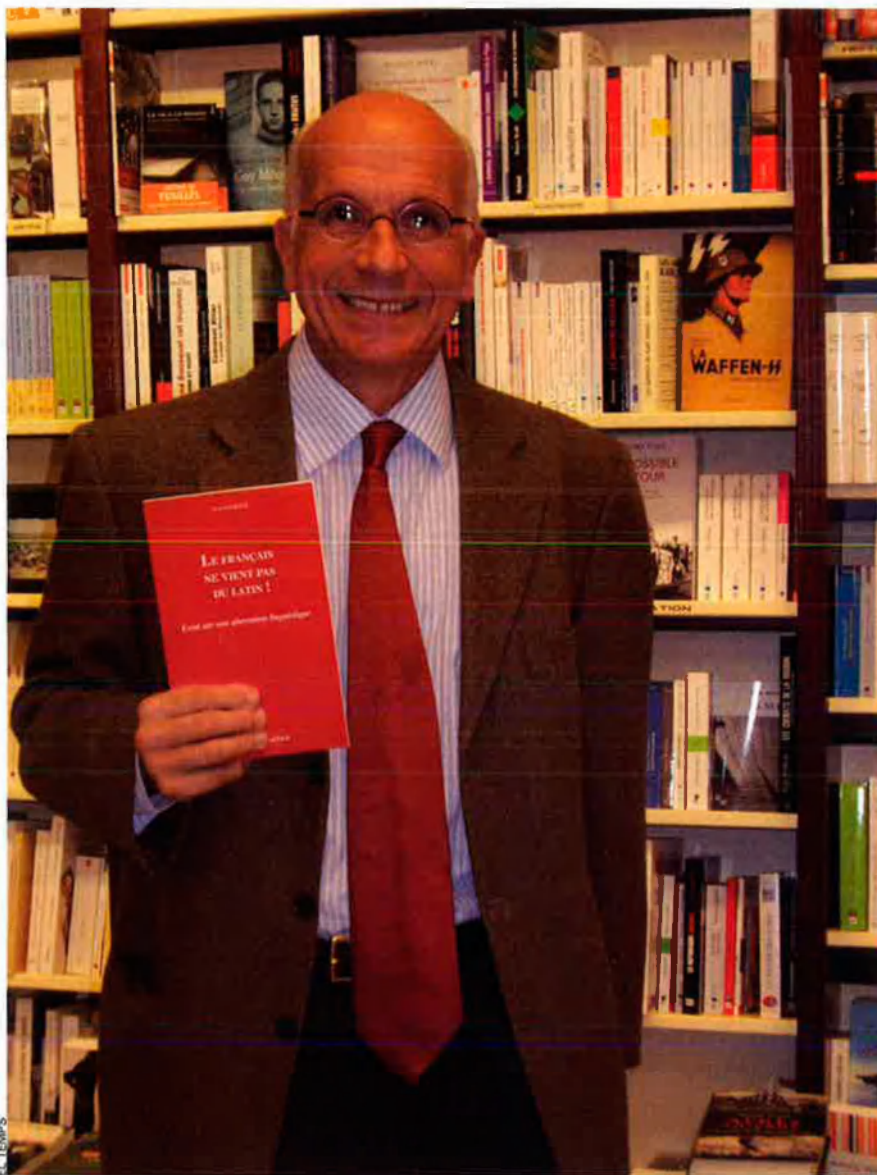
Notícia bomba: el llatí no és la nostra llengua mare

romanès, ni l'italià no vénen del llatí", ens diu. "El llatí —recorda— ja era una llengua morta quan comença la conquesta romana". Aquest és un dels set arguments que sostenen la seva tesi.

Però si no parlem un llatí vulgaritzat, què parlem? "L'italià", ens diu. "La llengua romànica mare era l'italià, un

italià antic que al seu torn provenia d'una branca de l'indoeuropeu, l'itàlic", afirma amb contundència.

"I aquest itàlic —pensa— seria l'origen comú del llatí i de l'italià antic, amb la peculiaritat que el llatí no ha tingut descendència, a diferència de l'italià antic, mare de les llengües romàniques."

Yves Cortez acaba de publicar a París el llibre *Le français ne vient pas du latin!* L'enginyer hi ataca els lingüistes francesos, sobretot els etimologistes, per arbitraris i fantasiosos.

El primer exemple d'evolució d'un mot des de l'indoeuropeu que apareix al seu llibre és tan català com indoeuropeu, *nas*. El mot es manté igual en italià, i passa a *nasus*, en italià antic, i a *nasus*, en llatí. Per a Cortez, el francès *nez* no ve pas del llatí *nasus* sinó de l'italià antic *nasos*.

L'enginyer-lingüista busca una explicació al fet que les llengües romàniques s'assemblen, sense assemblar-se al llatí, sobretot pel que fa a l'estructura gramatical. Sí, hi ha mots que deriven del llatí, perquè, com a llengua de l'administració i l'expressió artística, com a llengua erudita i regularitzada, fixa termes que s'encomanen a la llengua viva, però la terminologia més popular és poc llatina,

o gens. "Pareu esment al vocabulari de la guerra", ens diu. "No hi ha mots llatins, tots són italians. Si els guerrers de l'imperi romà que ens van envair haguessin parlat llatí, la terminologia bèl·lica seria llatina."

Cortez recorda que el llatí comença a afeblir-se, com a llengua parlada, al segle II abans de Crist, i ja es deixa de parlar un segle més tard. Els soldats i colons romans, assegura, parlaven una llengua diferent del llatí.

"Aquells romans –ens diu– eren bilingües. Usaven l'italià com a llengua parlada i el llatí com a llengua escrita, i són aquestes dues llengües les que els romans van aportar a les regions que van conquerir."

El bilingüisme llengua escrita - llengua parlada no és cap fenomen excepcional, recorda. "A l'inici de la nostra era, a Jerusalem, l'hebreu cedeix el lloc a l'arameu, però conserva l'estatus de llengua de la religió i de la literatura. Avui, als països àrabs, es parla l'àrab dialectal i s'escriu únicament l'àrab clàssic."

Cortez destaca que l'Església va fer un paper involuntari en la il·lusió que el llatí era una llengua d'ús corrent, en fer-la una mena de "llengua franca".

El segon argument que proposa Cortez és que el vocabulari de base de les llengües romàniques no és llatí. "El vocabulari de les llengües romàniques és molt diferent del llatí, si deixem de banda els mots cultes", afirma.

Però si una part del lèxic de les llengües romàniques és llatí, la gramàtica no ho és gens. És el tercer argument. "Ens trobem amb dos sistemes gramaticals totalment diferents, estranys l'un a l'altre. La llengua popular innova, modifica, però no transforma pas els fonaments. La idea d'una degradació de la bella llengua pel poble baix troba límits en el fet que les llengües romàniques tenen formes gramaticals que el llatí ignora."

El quart argument és un argument d'incredulitat. Cortez no creu, contra allò que pensa la filologia oficial, que només en sis segles, exactament del III-IV fins al IX-X, el llatí s'hagués convertit en occità, català, francès o italià. "Seria un cas excepcional en la història de les llengües", diu.

Lirisme universitari. L'estudiós va començar a forjar la seva tesi quan va detectar la frivolitat amb la qual actuen els etimologistes. "Vaig veure –ens diu– que els diccionaris francesos i italians no són gens rigorosos i ofereixen explicacions inversemblants, fantasioses. Intenten trobar, al preu que sigui, un origen llatí per a tots els mots. I quan no ho aconsegueixen, consideren que són mots importats de l'alemany, el neerlandès, l'italià o l'espanyol. L'etimologia oficial francesa és basada sobre les fantasies, la falsa erudició i l'arbitrarietat."

Al llibre, acusa Antoine Meillet, *maître à penser* de l'escola lingüística francesa, de ser un exemple del "lirisme universitari totalment acientífic".

La manca de rigor dels lingüistes és el cinquè argument que aporta Cortez per tombar la tesi oficial. En aquest capítol inclou una altra queixa, el fet que els lingüistes pensin que la llengua escrita és suficient per a conèixer la realitat d'una llengua.

El sisè és el de la similitud entre les llengües romàniques. Si els romans haguessin parlat llatí, el procés d'evolució entre el llatí i les llengües romàniques hauria donat una diversitat més gran.

Si parlaven llatí, es pregunta Cortez, com es van poder produir les mateixes eliminacions i les mateixes aparicions de formes gramaticals en totes les llengües romàniques? Com s'explica la desaparició dels mateixos mots llatins i l'aparició dels mateixos mots no llatins en totes les llengües romàniques? La pretesa vulgarització del llatí s'hauria esdevingut de forma diferent, segons la regió, perquè el salt a fer era molt gros. Però aquest salt no existeix entre l'italià antic i les llengües romàniques.

L'única explicació plausible que es

pot donar a la similitud de les llengües és que els romans van aportar una llengua romana, i no pas el llatí.

El setè i darrer argument es basa únicament en la llengua francesa. Cortez diu que el francès antic és un francès italianitzat.

"Si el francès —diu— vingués del llatí per un procés d'evolució a través dels segles, el francès del segle XI seria una llengua pont entre el llatí i el francès actual, i no és pas això el que trobem. El francès antic s'allunya molt poc del francès actual."

Per a l'enginyer Cortez, els lingüistes, per tal de construir un pont —artificial— entre el llatí i les llengües romàniques, s'han empescat els termes *llatí vulgar* i *baix llatí*.

"El concepte de baix llatí —diu— és una ficció pura i simple, inventada pels lingüistes per maquillar la incomprensió total de l'origen de les llengües romàniques. No trobem cap referència històrica al llatí vulgar. La llengua parlada era anomenada llengua vulgar, o romana. L'invent de *llatí vulgar* conforta la idea que el poble

podria deformar la llengua, la bella llengua, la llengua escrita, la llengua de l'aristocràcia."

Sap que el seu combat serà difícil, però està esperançat. "Estic convençut que la meua idea acabarà imposant-se", ens diu. Allò que li sap mes greu és que, a través d'internet, ja han aparegut veus contràries, a l'estat espanyol, abans que el llibre no es traduïxi. "Em volen denigrar sense haver llegit el meu llibre", es dol.

A França, el llibre ara com ara ha estat rebut amb força silenci. De totes formes, ja ha tingut un primer avalador. L'historiador de la llengua Michel Malherbe s'ha avingut a escriure'n el prefaci, i a fer-li costat: "M'adhereixo de tot cor a la seva tesi d'un origen italià de les llengües romàniques", si bé el troba precipitat en parlar d'un origen indoeuropeu, llengua de la qual no se sap res de segur. De totes maneres, el gran mèrit des Cortez, diu, és de plantejar un veritable problema i de proposar-ne una explicació.

Lluís Bonada

Alfons Llorenç

Trossos i mossos

Lleida

Caigué com una bomba i s'es-campà com la pólvora. Un gran plor per al poble vençut; el dol cobrí l'urbs envaïda. Arribà a València la notícia de l'ocupació total de Lleida, amb la qual mantenien unes relacions constants, intenses, com de mare i filla; es pot llegir, anotat la vigília de la malvestat, el 1691, al *Llibre verd* lleidatà: "No ha refusat la ciutat de València nomenar a

EL TEMPS

la de Lleida ab títol reverencial de mare, donant-li Lleida a València lo nom carinyós de filla ab mútua i deguda correspondència." De la commoció, en dóna idea el fet que el 16 de novembre de 1707, que era dimecres, per manament dels botiflers, "a cosa de la una y media se disparó la artillería y fueron las campanas al buelo por la rendición de los castillos de Lérida". Per a més rancuniosa humiliació, els botiflers muntaren un tedèum a la Seu i publicaren "un pregón en que se mandava poner luminarias" en senyal de festa, alimares

que obligaren a encendre els dos dies següents.

Tan festeres demostracions no podien amagar la brutalitat de la conquesta de Lleida, ni tampoc el seu heroisme. Des de l'1 de setembre de 1707 el duc d'Orleans assetjava Lleida amb 40.000 combatents, contra una guarnició de 2.500 defensors austriacistes. Però els lleidatans estaven disposats a "rechazar cualquier ataque", a "resistir, y resistió durante un

mes, tras el cual, asaltando el sitiador las murallas por el baluarte del Carmen, tomó a cuchillo la población". Sang i foc. Els castells, això no obstant, aguarenten fins el 14 de novembre, en què sucumbiren, cosa que donà pas a una repressió brutal, que no respectà ni els llocs sagrats, com la catedral, tancada i convertida en caserna, ni la universitat, suprimida, ni un dels governs municipals més antics d'Europa, el Consell de la Paeria, dissolt, en càstig per haver "tomado una parte tan señalada a favor del archiduque".